

Beleidsplan
2010 - 2011
iSD Midden-Langstraat

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	3
1. SAMENVATTING	5
1.1 Actuele ontwikkelingen	5
1.2 Beleidskeuzes.....	6
2. DE ISD EN ZIJN OMGEVING	8
2.1 Missie en visie	8
2.2 Onze klanten	8
2.3 De arbeidsmarkt	9
2.4 Landelijke ontwikkelingen op het terrein van werk en inkomen	11
2.5 Conclusie	16
3. BELEIDSKEUZES.....	17
3.1 De ISD als betrouwbare uitvoerder van de WWB	17
3.2 De ISD als partner in regionaal arbeidsmarktbeleid.....	22
3.3 De ISD als motor voor participatie	24
4. VERKLARENDE WOORDENLIJST/AFKORTINGEN	28



INLEIDING

2010 en 2011 worden zware jaren voor sociale diensten. De klap van de recessie resoneert in de oplopende bijstandsbestanden. Dat is een landelijk beeld en ook de ISD-Midden-Langstraat wordt niet gespaard. Afgelopen jaar meldden we nog vol trots dat we een historisch laag bijstandsbestand hadden en met onze bestandsreductie tot de toppers van Nederland behoorden. Nu moeten we constateren dat we de grens van de 1.000 klanten weer gepasseerd zijn. Daar komt bij dat de financiële budgetten zowel landelijk als regionaal onder druk staan. Niet alleen door de oplopende bestanden, maar ook door de aangekondigde bezuinigingen van rijkswege. Meer uitkeringen, meer re-integratievraag, minder financiële middelen.

Zoals u in dit beleidsplan leest, wil de ISD een sociale dienst blijven die niet alleen uitkeringen verstrekt, maar ook bouwt aan een structurele verbetering van de positie van mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt. We moeten ons in de huidige periode richten op de groep mensen die zich bij ons meldt en voorheen niet tot onze doelgroep behoorde: mensen met recente werkervaring, schoolverlaters. We moeten voorkomen dat zij de toekomstige klanten worden. We moeten, vooral nu, investeren op onze contacten met werkgevers om werk, vacatures en werkervaringsplaatsen voor onze klanten te vinden. Het is ook van belang dat we ons blijven richten op de meest kwetsbare groepen, ouderen en mensen met beperkingen. Als op termijn de arbeidsmarkt weer aantrekt, moet deze groep mee kunnen liften en daarvoor moeten we nu doorgaan met investeren op gezondheid, wonen, sociale vaardigheden, scholing, werkervaring. Willen we verschil kunnen maken, dan zullen we moeten blijven investeren op samenwerking met onze collega-organisaties, niet alleen met het UWV, WML en collega-afdelingen van de gemeenten maar ook met werkgeversorganisaties, sectorfondsen, hulpverleningsorganisaties. Met vitale coalities kunnen we de onderkant van de arbeidsmarkt versterken en economisch en sociaal gezien, meer bereiken.

Zoals u kunt lezen in dit beleidsplan zullen we op alledrie de programmalijnen van het meerjarenbeleidsplan 2008 – 2011 blijven investeren. Om onze doelstellingen te realiseren is het immers noodzakelijk om vanuit de samenhang van de drie lijnen te denken en te werken. Wij gaan er vanuit dat dit, ondanks de toenemende financiële druk ook kan. Door samen te werken met onze partners, creatief met de middelen om te gaan, additionele financieringsmiddelen te zoeken en onze dienstverlening aan klanten te prioriteren. Maar we zullen hoe dan ook en zonder twijfel in het lopende jaar en ook in 2011 in financieel zwaar weer komen en de dienstverlening zal hierdoor in beide jaren fors onder druk staan. In de begroting van 2011 wordt in de risicoparagraaf aandacht besteed aan de betreffende financiële risico's.

De Wet werk en bijstand legt de verantwoordingsplicht bij gemeenten. En daarmee is de verantwoordingsplicht van gemeentebestuurders belegd bij de drie gemeenteraden. De gemeenteraden hebben dan ook het stuur in handen. De gemeenten mogen hun eigen keuzes maken en moeten hier in deze moeilijke tijd ook nadrukkelijk voor gaan staan. Zoals u in dit beleidsplan kunt lezen, wil de ISD blijven investeren op de korte en



lange termijn en voor burgers aan de onderkant van de arbeidsmarkt die zich (tijdelijk) niet redden. We hopen dat u deze koers blijft steunen.

Mr. U. Santi
Voorzitter ISD Midden-Langstraat

Leeswijzer

Dit beleidsplan geeft op hoofdlijnen de koers van de ISD voor het jaar 2011 aan. Daarnaast wordt met dit document het beleidsplan 2010 geactualiseerd. Het plan is opgebouwd aan de hand van de drie programmalijnen uit het meerjarenbeleidsplan. In schema ziet dit er als volgt uit:



Programmalijn 1 is het fundament. Lijn 2 en 3 worden in de jaren 2008 tot 2011 ontwikkeld. Op deze manier passen de bouwstenen op elkaar. In het eerste hoofdstuk vindt u een samenvatting van het plan dat in de hoofdstukken 2 en 3 verder wordt uitgewerkt. Hoofdstuk 2 schets onze omgeving, terwijl in hoofdstuk 3 nader ingegaan wordt op de beleidskeuzes.



1. SAMENVATTING

In dit hoofdstuk vindt u een samenvatting van de uitgangspunten van ons beleid voor 2010 en 2011. Voor verdere verdieping kunt u de daaropvolgende hoofdstukken naslaan. In deze samenvatting wordt in vogelvlucht ingegaan op actuele ontwikkelingen en de beleidskeuzes voor 2010 en 2011.

1.1 Actuele ontwikkelingen

De neerwaartse beweging die de economie vanaf het tweede semester 2008 inzette, heeft in 2009 een vervolg gekregen. De werkloosheid is in Nederland in dat jaar opgelopen naar 508.000 NWW-ers. Het Werkplein Midden-Langstraat kreeg na een flinke afname in de afgelopen jaren te maken met een fors oplopend aantal werkzoekenden en uitkeringsgerechtigden. Deze stijging was hoger dan het landelijke gemiddelde. Wij verwachten dat het aantal uitkeringsgerechtigden bij de ISD oploopt naar 1.249 eind 2010. Dit zal leiden tot een tekort op het I-deel van € 500.000. De verwachting is dat het bestand zich vanaf 2011 zal stabiliseren. De instroom neemt af en de uitstroom naar werk komt weer op gang. Vooral jongeren zullen hiervan profiteren. Deze categorie profiteert doorgaans als eerste van een aantrekkelijke arbeidsmarkt. Het aantal nieuwe vacatures neemt vooral in de zorgsector toe. Daarnaast zal de vergrijzing leiden tot een toenemende vervangingsvraag.

De re-integratiemiddelen in het Participatiebudget nemen af, terwijl het uitkeringsbestand toeneemt. Er is dus sprake van een verminderde inzetbaarheid van middelen per klant. Additionele middelen zoals Europese, landelijke en provinciale subsidies zullen benut moeten worden.

Mogelijk krijgen gemeenten vanaf 2012 te maken te krijgen met forse bezuinigingen van rijkswege. Dit kan gevolgen hebben voor de ISD en zijn dienstverlening. In feite is vooruitlopend daarop vanaf 2009 al een structurele 'ketenkorting' geïntroduceerd. Deze bedraagt vanaf 2012 zo'n € 300.000.

In deze context vraagt de bedrijfsvoering van de ISD om de nodige creativiteit en het stellen van prioriteiten. Onze wettelijke opdracht bestaat uit inkomensverstrekking en ondersteuning bij activering en re-integratie. Vooral de aandacht voor dit laatste deel van die opdracht mag niet verslappen. Dit beperkt de uitstroom, genereert een hoger bijstandsvolume en daarmee ook een risico voor de gemeentelijke financiën.

Elke klant heeft in ieder geval recht op basisdienstverlening¹. Deze is vooral gebaseerd op inkomensvraagstukken. Daarnaast bieden we intensieve dienstverlening. De inzet en omvang hiervan zullen echter bepaald worden door de beschikbaarheid van middelen, waaronder vormen van additionele financiering, zoals Europese subsidies.

¹ Voor een toelichting op dit begrip wordt verwezen naar hoofdstuk 3.1



Divosa² vindt dat de bezuinigingen niet te realiseren zijn door te snijden in de uitvoeringskosten. Divosa opteert voor een benadering waarbij de dienstverlening aan WWB-ers, Wsw-ers en Wajongers tot stand komt vanuit één regeling voor mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt. Dit geeft aan dat de discussie over een andere structuur binnen de sociale zekerheid zo kort na de komst de WWB en de nieuwe Wsw al in een stroomversnelling komt.

Volgens de VNG kan de aanpak van re-integratie van mensen met een uitkering effectiever en goedkoper. Voorwaarde is dat er één aanpak komt voor alle mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt en gemeenten met elkaar samenwerken via werkpleinen.

Kijkend naar de opvattingen van Divosa en VNG lijkt heroriëntering op samenwerking met WML logisch. Een intensivering van die samenwerking moet dan vooral gebaseerd zijn op een verbetering van de dienstverlening aan de burgers aan de onderkant van de arbeidsmarkt en een efficiënte uitvoering van de opdrachten door de uitvoeringsorganisaties. Het arbeidsdiagnostisch centrum van WML kan bijvoorbeeld een interessante meerwaarde voor de dienstverlening zijn. Samenwerking kan meer mogelijkheden voor efficiencywinst en besparingsmogelijkheden opleveren. We stellen voor dat de mogelijkheden hiertoe verder onderzocht worden.

Overigens bestaat er behoefte aan een evaluatie van de huidige gemeenschappelijke regeling. In 2009 is hiermee gestart, omdat er behoefte bestaat aan duidelijkheid over onder meer:

1. Onderscheid wettelijke / basistaken voor de drie gemeenten en contractafspraken per gemeente. Wat willen de gemeenten gezamenlijk, wat willen zij in eigen hand houden en wat wordt er bij de ISD belegd?
2. Hoe zetten de gemeenten de ISD en WML in om hun ambities te realiseren en hoe worden deze organisaties ten opzichte van elkaar gepositioneerd?
3. Wat betekent de komst van het participatiebudget op het terrein van beleid, aansturing en uitvoering van de verschillende beleidsvelden en wat betekent dit voor de ISD?
4. Wat wordt de rol van de ISD op het terrein van regionaal arbeidsmarktbeleid?

1.2 Beleidskeuzes

Programmalijn 1: de ISD als betrouwbare uitvoerder van de WWB

- Wij bieden een ieder een basisdienstverlening.
- Intensievere dienstverlening bieden wij aan de in hoofdstuk 3.1 genoemde doelgroepen.
- 75 personen vinden regulier werk
- 25% van het zittende bestand zet een trede hoger op de participatieladder.
- 25% van het aantal personen dat zich meldt voor uitkering wordt aan de poort tegengehouden.

² Divosa is de vereniging van managers op het terrein van werk, inkomen en sociale vraagstukken.



- De uitvoering bijzondere bijstand wordt ondersteund door de webapplicatie 'Bereken uw recht' en door digitalisering van aanvraagprocessen.
- De langdurigheidstoelage zetten we ongewijzigd voort.
- De effecten van dienstverlenend handhaven en de aanpassing van het klantmanagement moet over 2011 resulteren in een hogere klanttevredenheidsscore.

Programmalijn 2: de ISD als partner in regionaal arbeidsmarktbeleid

- De ketensamenwerking wordt jaarlijks vastgelegd in een ketenjaarplan.
- Met onze Reko-partners geven we invulling aan een vraaggerichte werkgeversbenadering.
- De dienstverlening aan werkgevers wordt vorm gegeven vanuit sectorservicepunten.
- In het kader van het Actieplan Jeugdwerkloosheid wordt samengewerkt met de regio Midden-Brabant.
- In 2010 zet de ISD het programmamanagement van het regionale arbeidsmarktbeleid voort.
- Het Werkplein vindt elders passende huisvesting.

Programmalijn 3: de ISD als motor voor participatie

- We blijven inzetten op participatie van onze klanten, waardoor 80 tot 100 personen binnen 2 jaar kunnen deelnemen aan een regulier traject naar werk.
- Bestaande en nieuwe contracten worden 'participatieproof' gemaakt.
- De pilot Activeringscentra Heusden wordt medio 2010 succesvol afgerond met een overdracht aan de gemeente Heusden / De Twern.



2. DE ISD EN ZIJN OMGEVING

Met de invoering van de WWB is een grotere financiële verantwoordelijkheid bij de gemeenten neergelegd. Een juiste doelmatige en rechtmatige uitvoering, waarbij de klant centraal staat, is van belang. Kennis van de klant, de arbeidsmarkt, de eigen organisatie en haar omgeving is hiervoor vereist. Op hoofdlijnen lichten we deze factoren in dit hoofdstuk verder toe.

2.1 Missie en visie

De gemeenten hebben de WWB 'uitbesteed' aan de ISD. Als paraplu hangt hier een Gemeenschappelijk Regeling (GR) boven. Hierin zijn onder meer de taken en bevoegdheden van het bestuur van de ISD vastgelegd.

'De ISD zorgt voor het verkrijgen van een zelfstandige bestaansvoorziening van zijn klanten, en activeert klanten tot maatschappelijke participatie. Daarnaast zorgt de dienst voor een rechtmatige, klantgerichte en efficiënte uitvoering van de Wet werk en bijstand en daaraan gerelateerde wetten en regelingen.'

Zo luidt de missie van de ISD zoals deze opgenomen is in de gemeenschappelijke regeling. Iedere burger moet naar vermogen kunnen deelnemen aan de samenleving. Werk is dé manier om je steentje bij te dragen. Werk is de levensader van de maatschappij. In deze benadering van participeren gaat de ISD uit van kansen, mogelijkheden en talenten van mensen. Daarbij gaan wij er van uit dat iedereen graag een bijdrage wil leveren aan de samenleving

Wij spannen ons tot het uiterste in om de klant in contact te brengen met werk. Klanten die hun positie niet kunnen verbeteren, kunnen rekenen op onze (financiële) steun. Wij zien een werkgeversbenadering niet als een doel op zich, maar als een afgeleide van de missie om uitkeringsgerechtigden te begeleiden en bemiddelen naar werk.

Als werk (nog) niet mogelijk is, zetten wij in op een verhoging van de maatschappelijke participatie. Voor sommige klanten is dit een opstap naar werk, voor andere klanten is maatschappelijke participatie het maximaal haalbare doel. Deze uitgangspunten van dienstverlening staan echter door de gevolgen van de recessie onder zware druk. Daarbij komt dat de gemeenten de komende jaren naar verwachting geconfronteerd zullen worden met bezuinigingen vanuit het Rijk.

2.2 Onze klanten

Tot 1 januari 2010 waren gemeenten verantwoordelijk voor de bijstandsverlening aan personen van 65 jaar en ouder met een onvolledig pensioen. Vanaf 1 januari 2010 is deze verantwoordelijkheid wettelijk overgegaan op de SVB. Dit betekent dat het aantal klanten met 123 personen is afgenomen. Veel invloed op de bedrijfsvoering heeft deze verandering overigens niet. De ISD had de uitvoering van deze regeling al in 2008



ondergebracht bij de SVB. Daarnaast waren de betreffende werkzaamheden nauwelijks arbeidsintensief.

In 2009 steeg het aantal WWB-ers met 15%. Ook de IOAW kende een behoorlijke toename (+39%). De toename is hoger dan de stijging van het landelijke bijstandsvolume van 9%, maar gelijk aan de toename van het aantal WWB-ers in Midden-Brabant. Dit past in het beeld van de bovengemiddelde stijging van de werkloosheid in Noord-Brabant en Midden-Brabant.

De afgelopen jaren is sprake van een toenemende vergrijzing van het WWB-bestand. In 2004 maakten personen van 45 tot 65 jaar voor 41% deel uit van het landelijke WWB-bestand jonger dan 65 jaar. In 2009 is dit aandeel al opgelopen naar 50%. In de Midden-Langstraat is dit zelfs 54%. Dit betekent dat deze categorie in zijn geheel niet heeft kunnen profiteren van de periode van hoogconjunctuur. De huidige economische markt versterkt dat beeld alleen maar. Het percentage WWB-ers in de leeftijd van 27 tot 45 jaar bedraagt 33%. Het aandeel jongeren tot 27 jaar is in de Midden-Langstraat het afgelopen jaar opgelopen van 7 naar 13%. Het kan zijn dat er onder jongeren een 'verborgen werkloosheid' bestaat, doordat jongeren niet kiezen voor registratie bij het Werkplein. De trajectbegeleiding die Workmate in 2009 opgestart heeft, leidt mogelijk tot meer jongeren die de schoolbanken opnieuw opzoeken, maar kan ook als resultaat hebben dat meer jongeren een beroep gaan doen op dienstverlening via het Werkplein.

Het aantal klanten met een korte afstand tot de arbeidsmarkt is erg klein. Voor bijna de helft geldt dat deelname aan georganiseerde activiteiten het maximaal haalbare is. Op grond van in de persoon gelegen factoren zijn er geen of maar beperkte ontwikkelingsmogelijkheden. De overigen hebben wel ontwikkelingsmogelijkheden, zij het dat de afstand tot de arbeidsmarkt aanzienlijk kan zijn.

Uitkeringen op 1-1-2010	Totaal	Heusden	Loon op Zand	Waalwijk
WWB	1.002	364	143	495
IOAW	43	8	6	29
IOAZ	15	3	6	6
BBZ	0	0	0	0
TOTAAL	1.060	375	155	530

2.3 De arbeidsmarkt

Na de kelderende beurskoersen, de stagnatie op de huizenmarkt en de verslechtering van de pensioenmarkt heeft de crisis in de loop van 2009 zijn lelijkste gezicht laten zien. In werkloosheid. Burgers en de dienstverlenende organisaties op het terrein van werk en inkomen hebben dit nadrukkelijk gemerkt. De vraag is hoelang deze zorgelijke situatie voortduurt.

Het CBP heeft op 16 maart de Economische Verkenning 2011-2015 gepresenteerd. Volgens het CPB zal de werkloosheid in deze periode dalen van 6,5 naar 5,25%. Hiermee is de werkloosheid in 2015 nog steeds hoger dan voor de crisis.



De werkgelegenheid neemt in de jaren 2011-2015 met 0,25% per jaar toe. Deze stijging wordt meer dan volledig gerealiseerd in de zorg. Deze sector heeft in 2015 meer mensen aan het werk dan de overheidssector. De werkgelegenheid in de marktsector is stabiel en die bij de overheid neemt naar verwachting met 1% per jaar af door bezuinigingsmaatregelen in 2011 en door eerder ingezet beleid.

Het arbeidsaanbod in personen groeit met 0,25% per jaar en blijft daarmee sterk achter bij de ontwikkeling in het verleden. Hiervoor zijn demografische factoren en vooral de vergrijzing verantwoordelijk. In arbeidsjaren neemt het aanbod nauwelijks toe vanwege een toename van de participatiegraden van vrouwen en ouderen. Deze categorieën werken meer dan gemiddeld in deeltijd.

De werkloze beroepsbevolking neemt tussen 2011 en 2015 met 90.000 personen af. Het aantal uitkeringsjaren WW daalt daardoor met 70.000 en het aantal personen met een WWB-uitkering laat een kleine daling van 10.000 zien in deze periode, aldus het CPB.

Kijkend naar de kortere termijn zien we dat de werkgelegenheid in 2009 in alle sectoren gekrompen is, zelfs in de sectoren die minder conjunctuurgevoelig zijn zoals Gezondheidszorg en Onderwijs. De sectoren die het zwaarst onder de crisis lijden zijn de Bouwnijverheid en de Industrie. Vooral deze laatste sector is in deze regio van groot belang voor de werkgelegenheid in de regio Midden-Langstraat. Hoewel de werkloosheid in 2010 verder zal toenemen als gevolg van de economische crisis, staat krapte op de arbeidsmarkt voor de deur. Werkgevers uit diverse sectoren verwachten over 2 à 3 jaar personeelsproblemen. Enerzijds als gevolg van een lager aantal instromers dan het aantal baanopeningen, anderzijds als gevolg van het niet goed op elkaar aansluiten van vraag en aanbod. De prognose voor 2010 is dat het aantal vacatures in de meeste sectoren weer gaat groeien. De belangrijkste groeisector is de Gezondheidszorg en Welzijn.



Werkgelegenheid	Heusden	Loon op Zand	Waalwijk
Bedrijfsvestigingen	2.806	1.598	3.444
Toeristisch-recreatief	Gevarieerd aanbod	Zeer uitgebreid, sterk (Efteling, duinen)	Bepert
Aantal banen	14.275	9.087	25.448
Groei aantal banen	-1,5%	2,1%	-0,4%
Beroepsbevolking	19.200	9.800	22.100
Belangrijke bedrijfstakken	1. Industrie 2. Groot- en detailhandel	1. Groot- en detailhandel 2. Cultuur, sport en recreatie	1. Groot- en detailhandel 2. Industrie

Er is sprake van een zeer ruime arbeidsmarkt. Verhoudingsgewijs zijn er veel direct beschikbare werkzoekenden ten opzichte van het aantal openstaande vacatures. Begin



2010 was er alleen ten aanzien van monteurs, elektromonteurs en productieplanners sprake van krapte. Vanuit de aanbodzijde is te merken dat bepaalde beroepsgroepen meer last hebben van de crisis dan andere. Het aantal NWW-ers met een economisch-administratief beroep en een transportberoep is meer dan gemiddeld gestegen. De werkloosheid onder jongeren is fors toegenomen. Toch is het langetermijnperspectief voor 45-plussers slechter dan voor jongeren. Het aanbod in de Midden-Langstraat ziet er op 1 januari 2010 als volgt uit:

NWW op 1-1-2010	Heusden	Loon op Zand	Waalwijk
%-NWW-ers Nederland: 6,8% Noord-Brabant: 8,2%	5,1%	6,5%	5,9%
Beroepsniveau NWW	Veel lager, middelbaar en elementair	Veel lager, middelbaar en elementair	Veel lager, middelbaar en elementair
% NWW-ers Leeftijd	15-26: 6,7% 27-44: 39,2% > 45: 54,1%	15-26: 9,9% 27-44: 33,8% > 45: 56,3%	15-26: 7,6% 27-44: 35,4% > 45: 57,0%

Op het Werkplein Midden-Langstraat stonden op 31 december 2009 2.851 werkzoekenden ingeschreven. Hiervan bestond 56% uit 45-plussers. Hiermee wijkt de regio duidelijk af van het landelijke percentage van 46%. Dit laatste percentage geldt ook voor Midden-Brabant.

2.4 Landelijke ontwikkelingen op het terrein van werk en inkomen

In de begroting 2009 heeft het Ministerie van SZW geïnvesteerd in een aantal (crisis)maatregelen. Daarbij zijn de duur en de hoogte van uitkeringen onaangestast gebleven. De landelijke ontwikkelingen raken het werkterrein van de ISD en worden daarom op deze plaats toegelicht.

Jeugdwerkloosheid

Het kabinet gaat in 2010 door met de inzet op het voorkomen en bestrijden van jeugdwerkloosheid door middel van regionale actieplannen. Hiervoor is € 70 miljoen beschikbaar. De 30 regio's krijgen in het jaar 2010 in elk geval de helft van wat ze in 2009 gekregen hebben. De rest is afhankelijk van de resultaten in 2009.

Elke jongere die zich bij de gemeente c.q. ISD meldt voor een uitkering krijgt op grond van de WIJ binnen twee maanden en werk/leeraanbod. Op 1 juli 2010 zullen de WWB-gerechtigde jongeren onder de werkingssfeer van de WIJ worden gebracht³.

³ Deze overgangsregeling geldt voor personen die op 1 oktober 2009 al WWB ontvingen.



Deeltijd WW

De instroom in de deeltijd-WW wordt beperkt verlengd, maar de looptijd zal niet langer zijn dat tot 1 juli 2011. Werkgevers die niet eerder gebruik hebben gemaakt van werktijdverkorting of deeltijd-WW kunnen ook na 1 april 2010 een aanvraag doen voor hun werknemers. Hiermee worden sectoren tegemoetgekomen die vanwege langlopende opdrachten na-ijlen in de economische crisis. Zij lopen namelijk het risico pas later in 2010 geconfronteerd te worden met de gevolgen hiervan. De uiterste gebruiksdatum is 1 juli 2011.

Participatiebudget

In 2010 en 2011 wordt niet echt bezuinigd op het macrobudget van het Werkdeel, maar er wordt wel geld weggehaald bij gemeenten. Dit gebeurt in deze jaren via een aanpassing van de meeneemregeling op het totale Participatiebudget. Het maximale meeneempercentage is vanaf 2009 namelijk verlaagd van 60% naar 25%. Voor de ISD heeft dit voor 2010 geen effect, omdat het gehele re-integratiebudget 2009 besteed is. Vanaf 2012 wordt wel een korting doorgevoerd (2012 € 71 miljoen, 2013 € 59 miljoen en 2014 € 110 miljoen). Daarnaast gaat vanaf 2011 het budget van de educatiemiddelen met € 35 mln. structureel omlaag.

Landelijk participatiebudget (x € 1 000⁴) 2010 tot en met 2014

Rijksbegroting 2010	2010	2011	2012	2013	2014
P-budget	1 900 803	1 778 187	1 682 954	1 669 519	1 618 519
w.v. werkdeel	1 429 270	1 329 270	1 258 270	1 270 270	1 219 270
w.v. inburgering	321 100	333 484	309 251	283 816	283 816
w.v. educatie	150 433	115 433	115 433	115 433	115 433

De volgende tabel laat het werkdeel voor de Midden-Langstraat voor 2010 zien. Het totale budget is hoger dan 2009. Daar staat tegenover dat voor dat jaar het budget nog opgeplust kon worden via de meeneemregeling, waardoor € 4.745.355 beschikbaar was. Feitelijk is in 2010 dus minder beschikbaar.

Werkdeel 2010	Heusden	Loon op Zand	Waalwijk	Totaal
P-budget	2.105.886	774.448	3.099.523	5.979.857
w.v. werkdeel	1.404.479	446.059	2.211.876	4.062.414
verschil t.o.v. 2009	+15,6%	+2%	-0,5%	+4,9%
w.v. inburgering	380.586	222.766	443.879	967.231
w.v. educatie	320.921	105.623	443.768	870.312

Voor het jaar 2011 zijn voor het werkdeel de volgende bedragen van toepassing. De verschillen met 2009 zijn vermeld en laten zien dat vanaf 2011 het totale beschikbare budget daalt. De jaren daarna zal het werkdeel nog verder dalen.

⁴ Bron: Rijksbegroting 2010



Werkdeel 2011	Heusden	Loon op Zand	Waalwijk	Totaal
werkdeel	1.360.000	400.000	1.900.000	3.660.000
Vershil t.o.v. 2009	+ 11,1%	-8,6%	-14,5%	-5,5%

Werken naar vermogen

Naar aanleiding van het advies van de commissie fundamentele herbezinning Wsw (commissie De Vries) zijn in 2010 een viertal pilots opgestart, waaronder een nieuwe beloningssystematiek voor werknemers die geen volledige loonwaarde inbrengen (werken naar vermogen). Het regulier gaan werken wordt gestimuleerd. En dit geldt ook voor de samenwerking tussen de Werkpleinen en de Wsw-organisaties, die meer en meer het karakter krijgen van mensontwikkelingsbedrijf.

Wet bundeling inkomensvoorziening aan gemeenten

Kern van de WWB is dat gemeenten financieel en inhoudelijk volledig verantwoordelijk zijn voor de bijstandsuitgaven en de terugkeer van werklozen in het arbeidsproces. De uitkeringen worden bekostigd uit het I-deel dat het Rijk jaarlijks beschikbaar stelt. Deze systematiek geldt vanaf 1 januari 2010 op basis van de Wet bundeling van uitkeringen inkomensvoorziening aan gemeenten ook voor de IOAW-, IOAZ- en BBZ-uitkeringen (algemene bijstand aan startende ondernemers). Vanaf 1 januari 2010 is er dus nog maar één budget voor alle uitkeringen levensonderhoud. In het kader van het Bbz 2004 blijft er een aparte financiering bestaan voor de kosten van levensonderhoud van gevestigde zelfstandigen en voor bedrijfskapitaal, vanwege de beperkte voorspelbaarheid van deze kosten. De financiering op grond van het huidige Bbz 2004 (75% declaratie en 25% budget), en daarmee het Bbz 2004 als specifieke uitkering, blijft op dit punt gehandhaafd.

Bij een systeem van volledige budgetfinanciering past dat administratieve eisen worden afgeschaft en verplichtingen voor gemeenten worden omgezet in bevoegdheden, bijvoorbeeld ten aanzien van de frequentie van heronderzoeken, het opleggen van maatregelen en de terugvordering van ten onrechte verstrekte uitkeringen.

Ook de verplichting voor het college om in het kader van de IOAW, IOAZ en WWIK bij bepaalde overtredingen een maatregel (in de terminologie van de WWB een verlaging) op te leggen wordt omgezet in een bevoegdheid en de bestuurlijke boete in de IOAW en IOAZ komt te vervallen. Wel wordt in de IOAW, IOAZ en WWIK de verplichting opgenomen om bij verordening regels te stellen met betrekking tot de maatregelen (een zogeheten afstemmingsverordening) en voor de bestrijding van fraude.

Het I-deel

Het I-budget is meerjarig vastgezet. Voordeel hiervan is dat gemeenten op financieel gebied beter weten waar zij aan toe zijn. Aanpassingen zijn mogelijk op basis van loon- en prijsontwikkelingen, effecten van rijksbeleid en als er sprake is van grote conjuncturele verschillen ten opzichte van de oorspronkelijke raming.



I-deel 2010-2011	Heusden	Loon op Zand	Waalwijk
2010	5.188.689	2.213.946	7.461.676
2011 ⁵			

Op het macro Inkomensdeel WWB wordt onder de noemer "Kinderalimentatie WWB" € 69 mln. in 2010 oplopend naar € 116 mln. in 2013 gekort. Mogelijke bijstelling van het budget vindt plaats als het bijstandsvolume een vooraf bepaalde bandbreedte overschrijdt (> 12.500 uitkeringen). Deze afspraak is gemaakt toen VNG en SZW in het kader van volumebeheersing prestatieafspraken hebben gemaakt over daling van het bijstandsvolume en beschikbaar budget. Beoogd werd de arbeidsparticipatie in Nederland te verhogen en daarvoor zou de arbeidsreserve in Nederland aangesproken moeten worden. Op basis van het akkoord moesten landelijke afspraken over arbeidsparticipatie, maatschappelijke participatie en ondernemerschap hun weerslag krijgen op lokaal en regionaal niveau. Het kabinet wilde in de kabinetsperiode 200.000 uitkeringsgerechtigden met een grote afstand tot de arbeidsmarkt aan het werk helpen. Gemeenten zouden 75.000 personen met een bijstandsuitkering ofwel een kwart van het bestand voor hun rekening nemen. Daarnaast zouden 35.000 Nuggers moeten re-integreren.

Met het Bestuurlijk Akkoord participatie dat SZW en VNG in 2007 sloten, werd de volgende ontwikkeling van het aantal WWB-gerechtigden jonger dan 65 jaar beoogd.

Uitkering	1-1-2007	1-1-2008	1-1-2009	1-1-2010	1-1-2011
WWB ⁶	302.000	275.000	253.000	237.820	227.000
Daling in % ⁷		9%	8%	6%	4%

Het zal duidelijk zijn dat de economische omstandigheden deze koers behoorlijk hebben verstoord. Eind 2009 lag het aantal WWB-uitkeringen op 281.000 en kwam daarmee uit op het niveau van augustus/september 2007.

De bestanden nemen in 2010 toe, stabiliseren in 2011 en nemen daarna tot 2015 in beperkte mate af. De landelijke daling raamt het CPB op 10.000 WWB-uitkeringen.

Handhaving

SZW beziet welke mogelijkheden er zijn om gemeenten meer handhavingsruimte te geven via bestandskoppelingen en het verruimen van de mogelijkheden tot het afleggen van huisbezoeken. In dat kader moeten personen die een uitkering voor een alleenstaande aanvragen, aantonen dat zij ook echt zelfstandig en alleen wonen. De uitkerende instantie (gemeente, UWV, SVB) mag om een bewijs vragen.

⁵ Voorlopige budgetten 2011 worden in mei 2010 bekend gemaakt

⁶ Betreft aantal WWB-gerechtigden jonger dan 65 jaar

⁷ Bron: Divosa Miljoenennota *De gevolgen voor sociale diensten*



Uitkeringsgerechtigden kunnen dit bewijs leveren door de instantie een huisbezoek te laten afleggen. In 2010 wordt deze wetswijziging verwacht.

Armoede

Het kabinet wil de mogelijkheden vergroten voor gemeenten om problematische schulden te voorkomen of op te lossen. Zowel in 2010 als in 2011 wordt hiervoor € 50 miljoen euro per jaar beschikbaar gesteld. De Werkpleinen krijgen informatiepunten waar mensen hulp kunnen krijgen om goed om te gaan met geld.

Daarnaast is een wettelijke aanspraak op een gekwalificeerde schuldhulpverlening, waarvoor de gemeente verantwoordelijk is, in de maak. Schuldhulpverlening is een belangrijke factor voor een succesvol re-integratietraject. Deze ontwikkelingen sluiten aan bij het hiervoor genoemde Bestuurlijk Akkoord waarin ook afspraken zijn gemaakt over het bestrijden van armoede en schulden en het terugdringen van het aantal huishoudens met problematische schulden.

Ketenontwikkelingen

Gemeenten zijn via meerdere wetten en regelingen verantwoordelijk voor de participatie van alle burgers. Deze verantwoordelijkheid, inclusief het budget, is ingegeven door de wens mensen op maat te bedienen en lokale inkleuring mogelijk te maken.

In de sociale voorzieningen en de sociale zekerheid zijn verschillende regelingen (WW/WAO, Wajong, AKW, WWB, WSW en ANW) voor min of meer dezelfde groeperingen. Dat leidt tot veel procesdrukke, een onheldere taakverdeling tussen de vele betrokken organisaties en onduidelijkheid en onbegrip van de kant van burgers. Het onderscheid tussen re-integratie van burgers binnen het vangnet van sociale voorzieningen (WWB) en binnen sociale verzekeringen is al langere tijd kleiner aan het worden. Het begrip passende arbeid is in tijdsduur beperkt en ook de Wajonger moet inmiddels algemeen geaccepteerde arbeid aanvaarden. Vanuit de WSW wordt de beweging 'naar buiten' ook steeds nadrukkelijker gemaakt.

Gelet op deze ontwikkelingen wordt meer en meer gepleit voor een harmonisatie van de uitvoering van regelingen. VNG en Divosa hebben recent hiervoor aandacht gevraagd. Een betere organisatie van de re-integratie en de uitvoering van regelingen leidt volgens deze organisaties tot het behalen van efficiency en betere resultaten. Ten aanzien van personen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt, zien deze organisaties bij uitstek een verantwoordelijkheid weggelegd voor de gemeenten. Meer mensen via één regeling voor de onderkant van de arbeidsmarkt laten participeren, geeft betere kansen op werk voor mensen die niet op eigen kracht hun salaris kunnen verdienen of op een andere wijze kunnen participeren. Het maakt bovendien een einde aan een onterecht onderscheid tussen groepen met een verschillende achtergrond, die in hun afstand tot de arbeidsmarkt niet sterk van elkaar verschillen. De kostenbesparing die hiermee bereikt wordt, past in de tijd waarin rijksuitgaven worden heroverwogen en een grote druk zal ontstaan op de publieke uitgaven.



Initiatieven om ondernemerschap onder uitkeringsgerechtigden te bevorderen

Het Rijk is aan de slag met de initiatieven om ondernemerschap te bevorderen. Op dit moment bestaat in Nederland reeds het Besluit Bijstandsverlening Zelfstandigen (BBZ), waarbij gemeenten de mogelijkheid hebben om uitkeringsgerechtigden (financieel) te begeleiden bij het opstarten van een onderneming. Ook het UWV biedt middels het starterskrediet faciliteiten voor starters aan.

Daarnaast lopen er momenteel twee experimenten op het gebied van microkredieten. In het ene experiment wordt gezien of kredietverlening aan starters kan worden overgelaten aan banken, waarbij de rol van de overheid zich beperkt tot borgstelling.

In het andere experiment wordt bekeken of deze kredietverlening van rijkswege kan verlopen via een landelijke stichting in plaats van via gemeenten. Beide pilots hebben een looptijd tot 1 januari 2011. Na afloop van deze periode wordt aan de hand van een te houden evaluatie beoordeeld welke wijze van kredietverstrekking voor de doelgroep uitkeringsgerechtigden het meest effectief is. Op basis daarvan zal worden gezien of een landelijke uitrol van een van beide systemen haalbaar is. Dan zal VNG ook in ondersteunende en communicatieve zin haar bijdrage leveren aan het opschalen van verworven inzichten.

2.5 Conclusie

In dit hoofdstuk is onder andere de omgeving van de ISD geschetst. Een omgeving, die volop in beweging is. De doelstellingen die in 2007 in het Bestuurlijk Akkoord zijn vastgelegd - een bestandsreductie van 25% - zullen niet haalbaar zijn. De volgende ontwikkelingen spelen daarbij een rol:

Toename instroom

In 2009 en 2010 is en wordt een toenemend beroep gedaan op de WWB door de ontslaggolf en het teruglopend aantal vacatures. Ook in deze regio zijn al bedrijfssluitingen of bedrijfsverplaatsingen aangekondigd, die van forse invloed kunnen zijn op het aantal werkzoekenden dat zich op het Werkplein Midden-Langstraat laat registreren. In 2011 zal de werkloosheid op hetzelfde niveau blijven. Daarna is er tot 2015 sprake van een beperkte daling.

Bemoeilijking uitstroom

Door afroming met name in 2007 en 2008 is nog maar een zeer beperkt aantal personen (direct) bemiddelbaar naar werk. Daarbij geldt voor elke klant dat er sprake is van een toenemende concurrentie op de arbeidsmarkt bij een beperkt vacatureaanbod.

Beperking re-integratiemiddelen

Vanaf 2010 is er minder geld beschikbaar voor re-integratie- en activeringsactiviteiten. De omvang van het werkdeel neemt tot 2015 fors af. Daar staat een toenemend aantal klanten tegenover.

Over onze beleidskeuzes leest u meer in het volgende hoofdstuk.



3. BELEIDSKEUZES

Voor de beleidskeuzes sluiten wij aan bij het bestuurlijk vastgestelde meerjarenbeleidsplan 2008-2011. Dit plan geeft de routekaart weer voor de korte en middellange termijn. In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de beleidskeuzes die voor 2010 en 2011 centraal staan. Via de paragraafindeling wordt onderscheid gemaakt in de 3 vastgestelde programmalijnen.

3.1 De ISD als betrouwbare uitvoerder van de WWB

Wat deze programmalijn betreft, werken we toe naar de volgende situatie in 2012:

'Iedere klant is in beeld, staat op een sport van de werkladder en volgt een daarbij passende traject. Wij hebben de vraagzijde van de arbeidsmarkt goed in beeld en zorgen dat de bemiddelbare klant in contact wordt gebracht met werk en werkgevers.'

Bestandsontwikkeling

Na een historisch laag klantenbestand is het bestand het afgelopen jaar fors toegenomen. Eind 2009 hadden we 1.060 klanten (exclusief 65-plussers). We verwachten dat dit bestand in 2010 verder oploopt naar 1.249 (jaargemiddelde 1.168). Deze prognose is gebaseerd op een bovengemiddelde stijging van het bestandsvolume. Op basis van de ervaringsgegevens over 2009 blijkt dat Zuid-Nederland veel gevoeliger heeft gereageerd op de economische malaise dan de rest van het Nederland. Dit komt ook tot uitdrukking in de WW- en WWB-cijfers. Onze regio is daar beslist geen uitzondering op.

Voor 2010 gaan wij uit van de volgende cijfers:

Instroom:	475
Uitstroom:	286
Waarvan naar regulier werk	75

Op dit moment trekt de werkgelegenheid nog niet aan. Mogelijk dat in de loop van 2010 een lichte verbetering optreedt en dat met name de uitzendbranche daarvan gaat profiteren. Een aantrekkelijke uitzendmarkt biedt doorgaans primair meer plaatsingsmogelijkheden voor jongeren. Wij verwachten daarom dat de uitstroom vooral onder jongeren kan toenemen, mede gelet op de extra inzet die in het kader van de jeugdwerkloosheid landelijk en regionaal wordt gedaan. In diverse bedrijfssectoren zijn of worden sectorale afspraken gemaakt om bijvoorbeeld extra BBL-plaatsen te scheppen. In 2011 zal de situatie zich stabiliseren. De instroom neemt af en de uitstroom komt meer op gang.

Re-integratiebeleid

Om het bovenstaande doel te bereiken is het nodig dat alle klanten goed in beeld zijn, goed geregistreerd staan in relatie tot hun mogelijkheden op de arbeidsmarkt.



Wij hebben de keuze gemaakt voor het werken met een participatieladder⁸, waarop onze klanten zijn ingedeeld. De ladder is een nieuw instrument. Een aantal gemeenten in Nederland, waaronder de ISD Midden-Langstraat fungeert als koploper in de ontwikkeling van het instrument. Steeds meer gemeenten gaan inmiddels over op de participatieladder.

Onze klanten zijn allen ingedeeld op de ladder. Deze indeling wordt periodiek geactualiseerd, waarmee de ontwikkeling van de persoon voortdurend gevolgd kan worden. Op dit moment ziet de indeling op de ladder er als volgt uit.

Trede op de ladder	Heusden	Loon op Zand	Waalwijk
Betaald werk regulier	0%	2%	2%
Betaald werk met ondersteuning met groeipotentieel	5%	6%	6%
Betaald werk met ondersteuning, geen groeipotentieel	4%	1%	6%
Onbetaald werk met groeipotentieel	8%	4%	8%
Onbetaald werk zonder groeipotentieel	5%	2%	6%
Deelname georganiseerde activiteiten met groeipotentieel	16%	17%	12%
Deelname georganiseerde activiteiten zonder groeipotentieel	4%	6%	6%
Sociale contacten buiten de deur met groeipotentieel	17%	19%	18%
Sociale contacten buiten de deur zonder groeipotentieel	29%	37%	28%
Geïsoleerd met groeipotentieel	2%	0%	1%
Geïsoleerd zonder groeipotentieel	10%	6%	7%

Het werken met de ladder geeft naast inzicht in het bestand meer inzicht over de inzet van mogelijke instrumenten. Dit is relevant voor de inkoop. De huidige instrumenten zijn na een Europese aanbesteding vanaf 2008 in gebruik. Work First, detacherings- en participatiebanen, diagnostiek, duale trajecten, jobhunting, specifieke ondersteuning van alleenstaande ouders zijn beschikbaar. In 2010 wordt de inkoop geëvalueerd. Waar nodig zullen nieuwe instrumenten aan het re-integratiepalet toegevoegd worden. Daarbij zullen wij de mogelijkheden betrekken, die de keten ons biedt. De huidige aanbesteding biedt de mogelijkheid om de inkoop nog één keer met een jaar te verlengen. Een mogelijk onderzoek naar de relatie tussen de bestaande gemeenschappelijke regelingen WML en ISD zou bij deze afweging eventueel aan de orde kunnen komen.

Het re-integratiedeel van het participatiebudget is in 2009 volledig benut. Daarbij was het nodig om medio 2009 een pas op de plaats te maken bij het inzetten van bepaalde re-integratie-instrumenten zoals de afkoop van Wsw-voortrajecten en detachingsbanen. Detacheren of verlonen van uitkeringsgelden is een interessante vorm van re-integratie, omdat het de druk op het I-budget vermindert (de uitkering wordt beëindigd). De druk op de re-integratiemiddelen en het verminderd perspectief op uitstroom naar reguliere werk zijn op dit moment echter factoren die vragen om een terughoudende opstelling bij de inzet van dit instrument in 2010 en 2011. Dit geldt ook voor Wsw-voortrajecten. In de loop

⁸ De participatieladder is ontwikkeld door Regioplan



van 2009 hebben wij hierop eveneens de rem gezet. Wel blijft het mogelijk om voortrajecten te bieden, maar dan met behoud van uitkering (participatieplaats).

In de loop van 2010 zal de re-integratieverordening geactualiseerd worden. Inmiddels is al wel duidelijk dat werkgevers in de huidige economische omstandigheden terughoudender zijn bij het aangaan van werkgeversverplichtingen. Loonkostensubsidie kan eventuele twijfels van de werkgever wegnemen. De huidige regeling maakt het verstrekken van loonkostensubsidie echter pas mogelijk bij een werkloosheidsduur van 6 maanden en bij een minimale duur van de arbeidsovereenkomst van 12 maanden. De eerste termijn willen we loslaten en met het tevens terugbrengen van de tweede termijn van 12 naar 6 maanden kunnen we met de loonkostensubsidie meer maatwerk bieden. Tevens willen we met dit instrument de arbeidsinpassing van 45+-ers beter ondersteunen. Nu kan de werkgever voor personen van 57,5 jaar en ouder een hoger bedrag aan loonkostensubsidie krijgen. Dit willen we nu voor elke 45+-er mogelijk maken.

Mede door onze re-integratieinspanningen verwachten wij in 2010 een uitstroom van 75 personen naar regulier werk. Daarnaast klimt 25% van het zittend bestand een trede op de participatieladder. En daarnaast zetten wij er op in dat 25% van het aantal personen dat zich meldt voor uitkering geen aanvraag indient.

Doelgroepenbenadering

De toename van het aantal uitkeringsaanvragen in 2010 en 2011 geeft een sterke druk aan de poort. In onze dienstverlening noodzaakt dit tot de noodzaak van het stellen van prioriteiten. Uiteraard heeft een ieder recht op een basisdienstverlening. Deze basisdienstverlening wordt in ieder geval gedragen door de principes van borging van de rechtmatigheid (dienstverlenend handhaven) en het voorkomen van uitkeringsafhankelijkheid. De basisdienstverlening bestaat uit de volgende elementen:

- Werk- en uitkeringsintake;
- Beoordeling arbeidsgeschiktheid;
- Verstrekken van uitkering met inbegrip van handhavingtoets (en) ter borging van de rechtmatigheid van de uitkering;
- Aanvullende inkomensondersteuning door middel van bijzondere bijstand en langdurigheidstoeslag;
- Informatie, advies op het terrein van werk, inkomen, zorg en verwijzing naar flankerende dienstverlening vanuit gemeenten/zorginstellingen, zoals schuldhulpverlening;
- Een keer per jaar herbeoordeling positie op de participatieladder.

Doordat klanten alleen in aanmerking komen voor basisdienstverlening kan compensatie gevonden worden voor de extra nieuwe instroom zonder dat we de apparaatskosten extra belasten door meer werkcoaches in te zetten. Gelet op de sterke toename van het aantal jongeren en het herbeoordelen van jongeren onder de 27 jaar die nu nog WWB ontvangen, is het echter niet uitgesloten dat juist voor deze categorie tijdelijk extra capaciteit moet worden ingezet. Hiervoor willen wij een beroep doen op extra middelen in het kader van het Actieplan Jeugdwerkloosheid.



Intensieve dienstverlening bieden we aan die personen die op basis van de indeling op de participatieladder groeipotentieel hebben. De basisdienstverlening wordt dan uitgebreid met de volgende elementen:

- Het vaststellen van mogelijkheden en eventuele belemmeringen;
- Ondersteuning en advies bij re-integratie en participatie;
- In overleg met de klant bepalen van doel en resultaat van een traject (trajectplan);
- Inzetten van instrumenten;
- Regie op en monitoren van traject inclusief nazorg.

In relatie tot de inzet van deze intensieve dienstverlening kiezen we voor 2010 en 2011 voor de volgende prioritaire doelgroepen:

1. Personen jonger dan 27 jaar. Deze hebben op grond van de WIJ een wettelijke aanspraak op een werkleeraanbod, waarbij gebruik kan worden gemaakt van de mogelijkheden van het actieplan jeugdwerkloosheid.
2. Personen waarvan we denken dat zij binnen één jaar kunnen uitstromen naar de arbeidsmarkt.
3. Personen met een WWB-uitkering die onder de inburgering vallen.
4. Arbeidsbelemmerden en personen ouder dan 55 jaar en niet-uitkeringsontvangers (Nuo-ers, voorheen Nuggers).

Voor deze doelgroep is Europese cofinanciering toegekend (ESF-A-project). De inzet op Nuo-ers is een gevolg van de taakstelling die gemeenten op basis van het bestuurlijk akkoord hebben. Het in beweging brengen van deze arbeidsreserve leidt tot verhoging van de participatiegraad.

5. Een tachtig- tot honderdtal personen die we via een pilot maatschappelijk willen laten participeren.

In deze pilot willen we komen tot netwerkontwikkeling met zorginstellingen en zorgverzekeraars. Op termijn bestaat het ISD-bestand vooral uit personen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Op het moment dat de gevolgen van de crisis gesleten zijn, vraagt deze categorie alle aandacht. Het is belangrijk ook nu expertise op te doen om het dan resterende bestand op een hogere trede van de participatieladder te kunnen krijgen. In paragraaf 3.3 lichten we dit verder toe.

Met deze inzet willen we 25% van het zittende bestand minimaal een trede hoger krijgen op de participatieladder. Bij de inzet van de bovenstaande activiteiten zal met name aandacht uitgaan aan personen van 45 jaar en ouder.

Inkomensbeleid

De Wet bundeling van uitkeringen inkomensvoorziening aan gemeenten brengt met zich mee dat op het terrein van de IOAW, IOAZ en de Bbz meer beleidsvrijheid ontstaat. Zo ontstaat er de mogelijkheid om eigen beleid te formuleren rondom het opleggen van maatregelen, het terugvorderen van uitkering, de frequentie van onderzoeken. In dat kader willen we zo veel als mogelijk is aansluiten bij de uitgangspunten van het dienstverlenend handhaven, zoals dat in het kader van de WWB gehanteerd wordt. Dit



beleid gaat uit van het optimaliseren van de dienstverlening (o.a. goed informeren, geen onnodige controles), in combinatie met effectief opsporings- en sanctioneringsbeleid. De beleidsveranderingen willen we per 1 juli doorvoeren.

Onderdeel van dienstverlenend handhaven is dat onnodige gegevensuitvraag voorkomen wordt. Het van oudsher bekende 'inkomstenbriefje' is al sterk vereenvoudigd en zal in 2010 vervangen worden door een formulier waarop de al bekende gegevens van de betrokkene staan vermeld. Hierdoor krijgt het inkomstenbriefje het karakter van een wijzigingsformulier. De vereenvoudigde gegevensuitvraag is ook doorgevoerd in het kader van de bijzondere bijstand. In dat verband wordt ook digitalisering van het aanvraagproces beoogd. Verder wordt op dit moment gewerkt aan het implementeren van de webapplicatie 'Bereken uw recht'. Deze applicatie biedt de belanghebbende inzicht op mogelijke aanspraken in het kader van diverse inkomensondersteuning. Deze ontwikkelingen dragen bij aan het terugdringen van administratieve lasten en het niet gebruik van voorzieningen. In dat kader speelt ook het uitwisselen van gegevens tussen zorgketten en andere gemeentelijke afdelingen en de ISD een rol.

Naast deze service aan de burger mag van de aanvrager van een voorziening ook verwacht worden dat hij 'naar vermogen participeert' en dat hij daartoe ook bij elk contact aangespoord wordt. Bijvoorbeeld: een aanvraag kwijtschelding van lokale belastingen wordt benut om de burger te attenderen op bestaande voorzieningen, waaronder re-integratiemogelijkheden via UWV WERKbedrijf of de ISD. In dit opzicht kan gewerkt aan een meer integrale aanpak van de armoede.

In 2009 is de WWB gewijzigd en is er meer ruimte ontstaan om zelf criteria vast te stellen ter beoordeling van het recht op langdurigheidstoelage. De nieuwe regeling is gebaseerd op een referentieperiode van vijf jaar en een inkomensgrens van 105% van het minimumloon. Dus ook werkenden met een beperkt inkomen komen in beginsel in aanmerking voor de toelage. Dit beleid willen wij in 2010 en 2011 ongewijzigd voortzetten.

Een verdere verruiming van de regeling door het verkorten van de referentieperiode en het verhogen van de inkomensgrens hebben wij op dit moment niet voor ogen. Deze aanpassingen leiden namelijk tot een aanmerkelijke stijging van de uitgaven langdurigheidstoelage. De uitgaven zullen in dat geval ruimschoots hoger zijn dan de vergoeding die hiervoor via het gemeentefonds wordt ontvangen, tenzij gekozen wordt voor een substantiële verlaging van de jaarlijkse toelage. Keuzes voor dit soort aanpassingen moeten in samenhang met het gemeentelijke armoedebeleid worden bezien, vooral met het oog op de bezuinigingen die het Rijk voor de periode vanaf 2012 wil doorvoeren richting de gemeenten.

Handhaving

Het terrein van handhaven kenmerkt zich door een voortdurende wisselwerking tussen wet- en regelgeving en jurisprudentie enerzijds en maatschappelijke ontwikkelingen, technische ontwikkelingen en uitvoeringspraktijk anderzijds.



In 2009 hebben wij het handhavingsbeleid sterker gekoppeld aan onze dienstverlening. De uitgangspunten en doelstellingen zijn vastgelegd in een handhavingsplan. Belangrijk uitgangspunt is dat een versterking van de dienstverlening leidt tot een betere nakoming van verplichtingen. Diverse acties zijn ingezet om tot deze verbeterde dienstverlening te komen. Waar nodig en mogelijk is hierbij een koppeling gemaakt met het project klantmanagement. In 2010 zal het implementatietraject geheel afgerond zijn. Hoe klanten de dienstverlening ervaren, meten we aan de hand van een jaarlijks klanttevredenheidsonderzoek. Als meetpunt is het jaar 2011 genomen. We beogen een stijging van de gemiddelde klanttevredenheid van 7,12 over 2008 naar 7,4 in 2011.

Al langere tijd is er veel te doen geweest over het al dan niet mogen afleggen van een huisbezoek. Grijpt het middel niet te veel in op de privacy? Onze handelwijze is afgestemd op de zienswijze van de rechter ter zake. In 2010 wordt de wettelijke basis voor het afleggen van een huisbezoek naar verwachting verruimd. Onze werkwijze zullen wij daarop afstemmen.

Financiering

De Wet bundeling van uitkeringen inkomensvoorziening aan gemeenten brengt met zich mee dat alle uitkeringen vanaf 1 januari 2010 overeenkomstig de WWB-systematiek gefinancierd worden. Het financiële resultaat zal op basis van de prognoses voor het I-deel negatief uitvallen. Dit budget bedraagt € 14,9 miljoen, terwijl de uitgaven worden geraamd op € 15,4 miljoen. Na de ruime overschotten van de afgelopen jaren, worden we nu geconfronteerd met een tekort van € 0,5 miljoen.

Het re-integratiebudget bedraagt in 2010 € 4,1 miljoen. Van dit bedrag is € 1,7 miljoen bestemd voor vaste verplichtingen⁹. Deze nemen in 2011 af, maar dat geldt ook voor het re-integratiebudget voor dat jaar.

3.2 De ISD als partner in regionaal arbeidsmarktbeleid

Wat deze programmaliijn betreft, werken we toe naar de volgende situatie in 2012:

'Wij zijn een belangrijke partner en deskundige speler op het gebied van arbeidsmarktbeleid. Wij adviseren gemeenten en andere spelers en zijn een professioneel uitvoerder van het gemeentelijk arbeidsmarktbeleid. Daarbij hebben wij samen met de partners een integrale dienstverlening ontwikkeld voor zowel werkzoekenden als werkgevers.'

Om deze situatie te bereiken zijn in het meerjarenprogramma de volgende doelen voor 2010 en 2011 benoemd:

2010

- Het klantmanagement, werkladder en klantvolgsysteem wordt afgestemd op de dienstverlening binnen de keten.

⁹ Wiw/ID, voortrajecten Wsw, ESF-cofinanciering, detacheringen



- Onze rol moet blijven aansluiten bij de politieke context bij de gemeenten zowel voor als na de politieke wissel.

2011

- Wij evalueren de gedane acties en onze posities van het regionale arbeidsmarktbeleid. Onze rol willen we vasthouden en verder uitbouwen.

Ketensamenwerking

De Wet Suwi regelt de taken en de verantwoordelijkheden van de uitvoerders van de sociale zekerheid. De oorspronkelijke wet gaf de gemeente de verantwoordelijkheid voor de regie van de arbeidsmarkt. Per 1 januari 2009 is de wet gewijzigd. De regierol voor de gemeenten is niet langer wettelijk vastgelegd. Uit de Memorie van Toelichting blijkt wel dat gemeenten een voortrekkersrol houden voor het vormgeven van het arbeidsmarktbeleid. Met ketenpartners (werkgevers, onderwijs, werknemers en UWV WERKbedrijf) worden concrete afspraken gemaakt over ieders inzet en verantwoordelijkheid voor een goed functionerende arbeidsmarkt.

De ISD en het UWV leggen deze afspraken vast in een ketenjaarplan. Met name wordt ingezet op een integrale werkgeversbenadering. In 2009 is een begin gemaakt met de oprichting van sectorservicepunten. Zorg en Welzijn is werkelijkheid en een tweede sectorservicepunt Techniek / Industrie is in wording. Hiermee wordt met de nadrukkelijke inbreng van werkgevers gestreefd naar een betere afstemming tussen vraag en aanbod. De dienstverlening vanuit deze sectorservicepunten wordt gebaseerd op de vraag van de werkgever en heeft betrekking op allerlei HRM-vraagstukken. O.a. de volgende uitgangspunten zijn daarbij van belang:

- De vraag van de werkgever is leidend. Maatwerk is het devies;
- De werkgever heeft één contactpersoon/ één aanspreekpunt;
- Acties zijn gericht op duurzaamheid (geen draaideurklanten);
- Maatschappelijk verantwoord personeelsbeleid wordt gestimuleerd;
- Aandacht voor arbeidsmarktzoekstukken (directe bemiddeling, bemiddeling met plaatsingsondersteuning, projectmatige bemiddeling);
- Het servicepunt is voor de werkgever het eerste aanspreekpunt voor arbeidsmarktzoekstukken;
- Voor de werkgever heeft het sectorservicepunt één gezicht;
- Het sectorservicepunt spant zich maximaal in om alle mogelijke middelen die kunnen dienen als smeermiddel voor de arbeidsmarkt te benutten (strategische partners, budgetten/subsidies, maatregelen, scholing/training etc.);
- Processen zijn gericht op o.a. actiesnelheid, flexibiliteit en creativiteit.



De vraaggerichte werkgeversbenadering wordt verder ondersteund door het gezamenlijke accountteam van UWV WERKbedrijf en de ISD en de werkcoaches van beide organisaties. Door de samenwerking op deze manier vorm te geven, verwachten wij een goede verbinding te leggen tussen werkgevers, accountmanagement en de



werkcoach als leverancier van werkzoekenden met een betere afstemming van vraag en aanbod als een van de resultaten.

Zowel het UWV WERKbedrijf als de ISD kiezen er voor om aan de aanbodzijde te blijven werken met een eigen caseload.

Zoals hiervoor aangegeven is, vinden wij de inbreng van de werkgevers van belang. Om deze inbreng te stimuleren zullen wij gaan onderzoeken of een regionale subsidieregeling kan bevorderen dat sectoren, branches, het regionale bedrijfsleven met creatieve voorstellen komen voor een betere aansluiting van arbeidsmarktvragestukken. Voor de financiering van een dergelijke subsidieregeling denken we aan een cofinanciering van gemeenten en werkgevers.

Kwalificaties van het aanbod zullen zo veel als mogelijk afgestemd moeten zijn op de vraag van de werkgever. Beide organisaties zetten hiervoor hun instrumenten in. Om dit succesvol te kunnen doen, is het ook van belang dat mogelijke beperkingen weggenomen worden. Problematische schuldsituaties vormen vaak een sta-in-de-weg voor een succesvolle re-integratie. Het Werkplein heeft in dit opzicht de taak om te voorkomen dat mensen in problematische situaties terechtkomen door goede voorlichting en actieve verwijzing. Het UWV heeft van het Rijk middelen beschikbaar gesteld gekregen om te werken aan preventieve activiteiten. Een goede voorlichting en verwijzing in samenhang met het gemeentelijke schuldhulpverleningsbeleid is een belangrijke stap bij de regulering van financiële gevolgen bij het verlies van een baan.

Regionaal arbeidsmarktbeleid.

In 2009 is gestart met de uitvoering van een activiteitenplan. De ISD heeft samen met PSW de opdracht gekregen om het programmamanagement in te vullen. De opstart van het regionale beleid heeft geleid tot een werkstructuur en een concreet aantal activiteiten die opgepakt zijn c.q. worden¹⁰. Het programmamanagement zal in 2010 worden voortgezet. Voor de periode daarna is nu geen duidelijkheid. De evaluatie van de gemeenschappelijke regeling IS Midden-Langstraat zal meer duidelijkheid moeten geven over de rol van de ISD op het terrein van het regionale arbeidsmarktbeleid.

3.3 De ISD als motor voor participatie

Wat deze programmaliijn betreft, werken we toe naar de volgende situatie in 2012:

"Wij weten goed wat onze mogelijkheden zijn op het gebied van participatie, welke taken en rollen wij hierin willen vervullen en dat onze mogelijkheden daarin worden erkend en benut. Ook voor mensen met een beperkte arbeidsproductiviteit kan zo optimaal mogelijk gezocht worden naar passende arbeidsmogelijkheden of maatschappelijke participatie als eerste opstap naar een passende arbeidsmogelijkheid."

¹⁰ Zie jaarverslag 2009 ISD Midden-Langstraat, hoofdstuk Regionaal Arbeidsmarktbeleid



Spoor 3 van het Meerjarenbeleidsplan 2008-2011 richt zich op de participatie van klanten met een grote afstand op de arbeidsmarkt. Het adagium hierbij is:

- Breng klanten als dat kan terug naar het niveau van 'reguliere re-integratie'.
- Vervul de maatschappelijke vangnetfunctie als dat voor deze doelgroep noodzakelijk is. In dat geval staat het maatschappelijke rendement centraal.

Als doelen voor 2010 en 2011 zijn in het Meerjarenbeleidsplan opgenomen:

2010: Wij starten met de ontwikkeling van beleid op het gebied van participatie.

2011: Wij evalueren de gedane acties die ertoe geleid hebben dat we weten wat we willen op het gebied van participatie. We gaan verder met het in de praktijk brengen van onze wensen.

Participatiebeleid

We kiezen voor een benadering waarbij de focus zich niet alleen richt op deelname aan het arbeidsproces, maar ook op een volwaardige deelname van burgers aan de samenleving, in een betaalde baan, in vrijwilligerswerk of gewoon betrokken in de buurt.

Sociale activering en participatiebevordering van klanten in de bijstand met een grote afstand tot de arbeidsmarkt vraagt een andere aanpak dan op de groep klanten met een korte afstand tot de arbeidsmarkt. Omstandigheden en problemen zijn anders en dit vraagt de inzet van andere werkvormen, instrumenten en oplossingen. Vaak zal sprake zijn van een langdurig traject, waarvan de investeringen zich pas op de langere termijn terugbetalen.

De inzet op participatie wordt gelegitimeerd vanuit de maatschappelijke rol die een sociale dienst vervult richting de samenleving (vangnetfunctie). Ondanks het feit dat door de tegenvallende arbeidsmarkt de sociale dienst geconfronteerd wordt met een toenemend aantal personen die een beroep doen op re-integratieondersteuning, is een investering in personen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt van belang. Als de gevolgen van de recessie zijn weggeëbd, zal het bestand van de sociale dienst vooral bestaan uit personen die niet of nauwelijks arbeidsperspectief hebben. Dat laat de indeling op de ladder duidelijk zien (zie 3.1).

Hiervoor moet alternatief aanbod ontwikkeld worden. Mensen kunnen via kleine stapjes op de ladder wellicht over enkele jaren bij een gunstige arbeidsmarkt wellicht wel bemiddelbaar zijn. Om economische redenen is het zinvol om ook voor deze groep burgers de optimale productiviteit te bereiken en te benutten. Maar ook vanuit maatschappelijk oogpunt is het van belang deze groep niet in de kou te laten staan. Ondanks de gevolgen van de recessie wil de ISD blijven inzetten op participatie. Wij zien dit als een noodzakelijke investering voor de langere termijn. Verder leidt dit tot het verlagen van het appèl op o.a. zorgvoorzieningen en het verlagen van maatschappelijke kosten.

Wij hebben de ambitie om de ANWB-functie te vervullen voor gestrande inwoners. Dit doen we niet alleen als het zoveelste loket in overheidsland, maar samen met diverse



partners, zoals de zorgketten, steunpunten en zorginstellingen willen wij gestrande inwoners weer op gang duwen, zodat ze op eigen kracht vanaf de vluchtstrook weer kunnen invoegen. Een goede verbinding tussen WWB- en WMO-beleid is uiteraard van belang.

Ook nu de druk van een fors toenemend klantenbestand voelbaar is, zetten we in op participatie. Daartoe starten we in 2010 een pilot, waarbij we een tachtigtal uitkeringsgerechtigden willen activeren, begeleiden en (laten) behandelen met het uiteindelijke doel hen op een hogere trede van de participatieladder te krijgen. De doelgroep bestaat uit personen zonder direct benutbare arbeidsmogelijkheden. Deze klanten hebben meervoudige en in de persoon gelegen belemmeringen en zijn veelal vrijgesteld van de arbeidsverplichting. Door activerende begeleiding en behandeling kan een groot deel van deze groep binnen 24 maanden terugkeren naar het niveau van reguliere re-integratie. Dit zal echter niet voor allen weggelegd zijn. Soms zal bijvoorbeeld vrijwilligerswerk het maximaal haalbare zijn. Met zorginstellingen zullen wij samenwerkingsovereenkomsten afsluiten. Met deze partners voeren wij gezamenlijk regie op de klantontwikkeling, waarbij bekostiging van klantbegeleiding in beginsel gezocht wordt via zo mogelijk AWBZ en ziektekostenverzekering. In dat verband zullen zorgverzekeraars benaderd worden om aan deze pilot mee te werken vanuit de gedachte dat een betere participatie leidt tot een beter welbevinden en een beperkter beroep op de gezondheidszorg. Ook zal in samenwerking met gemeenten gekeken worden of er een koppeling kan worden gemaakt met bestaande geldstromen vanuit de gemeenten naar de instellingen.

De volgende resultaten willen we bereiken:

- Door participatie wordt de afstand tot de arbeidsmarkt verkleind en wordt een bijdrage geleverd aan (toekomstige) uitstroom;
- Bestaande contracten worden vertaald naar de beginselen van de participatieladder;
- Bij een nieuwe aanbesteding worden contracten 'participatieproof' aangegaan;
- Met nieuwe zorgpartners worden samenwerkingsovereenkomsten gesloten, die 'participatieproof' zijn;
- De resultaten worden in een evaluatie vastgelegd.

De pilot past binnen de WMO-gedachte. Mee (blijven) doen aan de samenleving is essentieel.

Activeringsproject Heusden.

In december 2007 is, in samenwerking met RadarAdvies, in Heusden in twee wijken het project Activerings- en Dienstencentrum (ADC) gestart. We doen dat samen met de gemeente Heusden. Het is een pilot van 18 maanden. Tot interviewer opgeleide bijstandsgerechtigden benaderen wijkbewoners en peilen de behoefte aan activiteiten, initiatieven en diensten. Deze vraag wordt vervolgens voor burgers door (bijstandsgerechtigde) burgers omgezet in concrete activiteiten en diensten.



In de loop van 2010 komt er een einde aan de pilot met een beoogde overdracht aan de gemeente Heusden als opdrachtgever en De Twern als uitvoeringsorganisatie. De centra blijven daarmee voor de iSD en zijn uitkeringsgerechtigden, maar ook in een breder verband inzetbaar als activeringsinstrument.



4. VERKLARENDE WOORDENLIJST/AFKORTINGEN

AB	Algemeen bestuur ISD Midden-Langstraat, geformeerd uit één collegelid en twee raadsleden uit elke gemeente.
AKO	Algemeen Keten Overleg
Akw	Algemene kinderbijslagwet.
Anw	Algemene nabestaandenwet.
Aow	Algemene ouderdomswet.
Awb	Algemene wet bestuursrecht.
AWBZ	Algemene wet bijzondere ziektekosten.
Bbz 2004	Bijstandsbesluit zelfstandigen. Inkomens- en kredietvoorziening voor zelfstandigen.
BPI	Bestand Potentiële Inburgeraars. Een lijst van inburgeringsplichtige personen.
College	Het college van burgemeester en wethouders.
DB	Dagelijks bestuur ISD Midden-Langstraat, geformeerd uit één collegelid uit elke gemeente
IC	Interne controle.
I-deel	Het deel dat beschikbaar is voor de bekostiging van WWB-uitkeringen. Het budget wordt beschikbaar gesteld door het rijk. Overschotten kunnen worden behouden.
ID	In- en doorstroomregeling. Deze regeling voor gesubsidieerde arbeid is per 1 januari 2004 opgegaan in de Wet werk en bijstand.
IPW	Innovatieprogramma Werk en Bijstand 2006. Het Ministerie van SZW bood in 2006 de mogelijkheid om innovatieve programma's te subsidiëren. Het project 'Wonen, Zorg, Service in de wijk van de gemeenten Heusden en Loon op Zand wordt hieruit deels gefinancierd. Daarnaast financieren de gemeenten, de provincie en de ISD dit project. .
IOAW	Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers. Een voorziening op minimumniveau voor oudere of gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers die geen recht meer hebben op een WW-uitkering.
IOAZ	Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen. Een voorziening op minimumniveau voor oudere of gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze gewezen zelfstandigen.
IOW	Wet inkomensvoorziening oudere werklozen
ISD	Intergemeentelijke Sociale Dienst Midden-Langstraat. Openbaar lichaam belast met de uitvoering van de gemeentelijke taken op het terrein van werk en inkomen.
NUO-ers	Niet-uitkeringsontvanger, die voor ondersteuning bij re-integratie een beroep kan doen op ondersteuning bij re-integratie ten laste van het W-deel.
NWW-er	Niet werkende werkzoekende, die ingeschreven staat bij het UWV WERKBEDRIJF.
OR	Ondernemingsraad. Via dit orgaan overleggen medewerkers van de ISD met de directie over onderwerpen, waarvoor een wettelijk advies- en instemmingsrecht bestaat.
RAU	Regeling administratieve uitvoeringsvoorschriften IOAW, IOAZ en Bbz 2004.
REKO	Regionaal Ketenoverleg. Aan dit overleg nemen naast de ISD het UWV WERKbedrijf, ROC en WML deel. In dit overleg wordt o.a. gewerkt aan de uitgangspunten van de Wet SUWI.
RIB	(Privaatrechtelijk) re-integratiebedrijf.
ROF	Rechtmatigheidsonderzoeksformulier. Een inlichtingenstaat die maandelijks door de klant wordt ingevuld voorafgaand aan de betaling van zijn uitkering.
RWI	Raad voor werk en inkomen. Adviesorgaan.
SUWI	Structuur Uitvoeringsorganisatie Werk en Inkomen. In deze wet zijn afspraken over de samenwerking binnen de keten van werk en inkomen vastgelegd.
SVB	Sociale Verzekeringsbank. Uitvoeringsinstelling van de Akw, Anw en de Aow.
SZW	Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
TW	Toeslagenwet. Via deze wet wordt een sociale verzekeringsuitkering in bepaalde gevallen aangevuld tot het relevante sociale minimum. Tot 2006 kent de wet een maximering, waardoor aanvulling met een gemeentelijke uitkering vaak nodig is.
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersvoorzieningen. Belast met de uitvoering van WW, WAO, WIA, Wamil, Wajong en WAZ.



VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
W-deel	Het deel dat beschikbaar is voor de uitvoering van re-integratieactiviteiten met inbegrip van de bekostiging van de oude gesubsidieerde arbeid (voormalige WIW- en ID-regeling). Het budget wordt beschikbaar gesteld door het rijk en is niet vrij inzetbaar. Overschotten moeten teruggestort worden.
WAO	Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering. Verzekering tegen de geldelijke gevolgen van arbeidsongeschiktheid.
WI	Wet inburgering. In werking getreden op 1 januari 2007. Vervangt de Wet inburgering nieuwkomers.
Wk	Wet kinderopvang.
WIA	Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen. Verzekering tegen de geldelijke gevolgen van arbeidsongeschiktheid, in werking getreden op 1 januari 2006.
Wwik	Wetwerk en inkomen kunstenaars. Tijdelijke inkomensvoorziening voor kunstenaars.
WIW	Wet inschakeling werkzoekenden. Op basis van deze wet was het tot 1 januari 2004 mogelijk voorzieningen te treffen voor langdurig werklozen. De wet is op 1 januari 2004 opgegaan in de Wet Werk en Bijstand.
WML	Werkbedrijf voor gesubsidieerde arbeid, activering en trajecten Midden-Langstraat. Openbaar lichaam belast met de uitvoering van de gemeentelijke taken op het terrein van de Wet sociale werkvoorziening. Tevens uitvoerder van WWB-voorzieningen.
WMO	Wet Maatschappelijke Ondersteuning. Is op 1 januari 2007 in werking getreden. Gemeenten zijn organisatorisch, financieel en beleidsmatig verantwoordelijk voor de zorg en ondersteuning van burgers. Verantwoordelijkheid en zelfwerkzaamheid van de burger staan daarbij centraal.
Wsw	Wet sociale werkvoorziening. Biedt specifieke voorzieningen t.b.v. personen die op grond van persoonlijke beperkingen aangewezen zijn op aangepaste werkzaamheden.
WW	Werkloosheidswet. Verzekering tegen de geldelijke gevolgen van werkloosheid.
WWB	Wet werk en bijstand. Inkomensvoorziening op minimumniveau t.b.v. personen die geen beroep kunnen doen op een andere inkomensvoorziening.

